

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۲۱، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۷، صفحات ۱۳۵-۱۵۹

ارزیابی میزان پایداری گردشگری روستایی: مطالعه موردی دهستان هوره، استان چهارمحال و بختیاری

پژمان رضایی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۶/۲۴

چکیده

هدف تحقیق حاضر ارزیابی پایداری گردشگری روستاهای دهستان هوره در استان چهارمحال و بختیاری بود. اطلاعات تحقیق به دو روش اسنادی و میدانی جمع‌آوری شد. جامعه آماری تحقیق شامل ۳۲۶۷ خانوار و گردشگران روستاها بود که از آن میان، ۳۴۴ سرپرست خانوار و ۱۷۰ گردشگر به عنوان نمونه تحقیق تعیین شدند. نتایج نشان‌دهنده پایداری پایین ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی روستاها بود؛ و در این زمینه، کمترین میزان پایداری از دید پاسخ‌گویان به شاخص‌های آلودگی (با میانگین ۰/۲۰۵)، امنیت (با میانگین ۰/۳۰۵) و منابع سرزمین (با میانگین ۰/۳۱۶) مربوط می‌شد و بهترین وضعیت شاخص‌ها نیز مربوط به افزایش آگاهی (با میانگین ۰/۴۹۷)، جلوگیری از مهاجرت (با میانگین ۰/۴۱۵) و عدالت و رفاه اقتصادی (با میانگین ۰/۴۱۰) برآورد شد. بر این اساس، برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار گردشگری از الزامات اساسی برای بهبود شرایط زیست و فعالیت در محدوده مورد مطالعه به‌شمار می‌رود.

* استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه یزد (p_rezaee@yazd.ac.ir).

کلیدواژه‌ها: ارزیابی پایداری گردشگری، بارومتر پایداری، رادار پایداری، هوره (دهستان)، چهارمحال و بختیاری (استان).

مقدمه

صنعت گردشگری از بزرگ‌ترین، اشتغال‌زاترین و پردرآمدترین صنایع در دنیاست. امروزه، صنعت گردشگری یکی از زمینه‌های مهم توسعه پایدار منطقه‌ای و عاملی جایگزین برای توسعه نواحی حاشیه‌ای و دورافتاده به‌شمار می‌رود (۳۰)؛ همچنین، به قدری در توسعه اقتصادی- اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را «صادرات نامرئی» نام نهاده‌اند (۳۱). گردشگری به علت توانایی در کسب منابع مالی در حوزه زیر پوشش آن به عنوان راهبرد مناسب و پایدار توسعه اقتصادی شناخته می‌شود (۳۵). گردشگری روستایی یکی از انواع گردشگری است که با بسیاری از الگوهای دیگر گردشگری پیوند دارد (۳۲). با توجه به توسعه شهرنشینی، بهبود سامانه حمل‌ونقل و ارتباطات، افزایش اوقات فراغت و مانند اینها، گردشگری در محیط‌های روستایی در حال گسترش است (۳۶). همچنین، با توجه به تجارب جهانی، گردشگری روستایی می‌تواند با تقویت تجدید ساختار اقتصادی و اجتماعی، به رشد اقتصاد نواحی روستایی کمک کند (۳۲). البته باید خاطر نشان کرد که گردشگری روستایی راه حلی برای همه دردها و مسائل و مشکلات نواحی روستایی نیست، اما یکی از شیوه‌هایی است که با آثار اقتصادی مهم در نواحی روستایی، می‌تواند به کند شدن روند تخلیه سکونتگاه‌های روستایی و کاهش مهاجرت جمعیت روستایی کمک کند (۱۷). البته لازم به ذکر است که گردشگری می‌تواند اثرات متفاوت قابل توجه در مناطق گردشگرپذیر بر جای بگذارد. این اثرات می‌توانند اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی باشند. با توجه به پیچیدگی و گستردگی فعالیت‌های گردشگری، اثرات ناشی از آن نیز دارای ابعاد به‌هم‌پیوسته بسیاری است که باید در مطالعه اثرات گردشگری بدانها

توجه شود (۴). گردشگری روستایی نیز از این قاعده مستثنی نیست؛ از این رو، از دهه ۱۹۵۰، گردشگری روستایی همراه با افزایش رشد جهانی گردشگری به افزایش مطالعات اثرات گردشگری منجر شد. اثرات گردشگری روی جامعه میزبان به موازات توسعه گردشگری دارای ابعاد پیچیده است و هر روزه نیاز به تحلیل و تبیین این اثرات بیش از پیش احساس می‌شود؛ و توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی نیز از این تأثیرات بی‌بهره نیست و حتی در مواردی، می‌توان روستاها را در مقابل اثرات گردشگری بسیار حساس و شکننده‌تر از مناطق شهری مورد توجه قرار داد (۱۹). بدیهی است عدم برنامه‌ریزی گردشگری در نواحی روستایی در بلندمدت باعث از بین رفتن بسیاری از ظرفیت‌های محیطی، اجتماعی و اقتصادی روستاها خواهد شد (۲۹). در این زمینه، دهستان هوره واقع در شهرستان سامان از توابع استان چهارمحال و بختیاری مورد توجه قرار گرفته است؛ از جمله ویژگی‌های این دهستان همجواری با رودخانه زاینده‌رود و برخورداری از پوشش گیاهی مناسب و باغ‌ها با چشم‌انداز مناسب است. وجود این ظرفیت‌ها در کنار برخورداری از آب و هوای خنک در طول فصول گرم از یک سو و نزدیکی به مراکز بزرگ جمعیتی همچون مجموعه شهری اصفهان و شهرکرد هر ساله پذیرای تعداد زیادی گردشگر است.

در ادامه، پس از ارائه پیشینه و مبانی نظری مرتبط با موضوع پژوهش، تلاش شده است تا به ارزیابی پایداری گردشگری روستاهای این دهستان پرداخته شود و در نهایت، راهکارهای لازم برای برون‌رفت از معضلات موجود ارائه شود.

تاکنون در خصوص ارزیابی پایداری و توسعه پایدار گردشگری به‌طور اعم و ارزیابی پایداری گردشگری روستایی به‌طور اخص مطالعات مختلف انجام شده است که در تحقیق حاضر، ضمن بررسی مبانی نظری، از برخی شاخص‌ها و گویه‌های مورد استفاده در این تحقیقات نیز برای تدوین نهایی شاخص‌ها و گویه‌های تحقیق بهره‌گیری شده است (جدول ۱).

جدول ۱- پیشینه پژوهش

محقق	عنوان تحقیق	نتایج
مهدوی (۲۳)	ارزیابی پایداری توسعه گردشگری روستاهای تاریخی- فرهنگی ایران	مجموع روستاهای مورد مطالعه از منظر تکامل چرخه حیات در طیفی از مراحل توسعه تا مداخله، توسعه و تثبیت جای می‌گیرند
رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۴)	سطح‌بندی پایداری توسعه روستایی، مطالعه موردی بخش هیر	وضعیت روستاهای مورد مطالعه از نظر پایداری نامطلوب است و اغلب سکونتگاه‌ها در طبقه متوسط قرار می‌گیرند
محمودی و همکاران (۲۳)	ارزیابی فرآیند پایداری در سطوح محلی بر اساس رویکرد IUCN	شاخص‌های نظام طبیعی در وضعیت‌های ناپایدار و تقریباً ناپایدار قرار دارند. در مجموع، نتایج تحلیل بارومتر پایداری نشان داد که در شرایط کنونی، وضعیت پایداری انسانی و طبیعی در ناحیه مورد بررسی در حالت تقریباً ناپایدار قرار دارد
نیک‌بین و کرمی (۲۷)	بررسی پایداری اجتماعی فرهنگی توسعه گردشگری جزیره کیش	پایداری اجتماعی فرهنگی در توسعه گردشگری جزیره کیش تبلور نیافته است
اکبریان و رضوانی (۲)	تحلیل و تبیین پایداری توسعه گردشگری در مناطق روستایی بخش مرکزی دماوند	توسعه گردشگری روستایی در ناحیه مورد مطالعه در سطح پایداری ضعیف قرار دارد
کای و همکاران (۱۱)	توسعه پایدار روستایی در چین	استفاده بیش از حد از زمین باعث افزایش ناپایداری و مختل شدن کل نظام زیست‌بوم در بلندمدت خواهد شد
لویزو و همکاران (۲۱)	توسعه پایدار در نواحی ساحلی روستایی یونان	سیاست‌های اقتصادی به پایداری نسبی اقتصادی و در نتیجه، پایداری اجتماعی در منطقه مورد مطالعه انجامیده است

مأخذ: یافته‌های پژوهش

با توجه به مطالعات پیشین و سایر بررسی‌های انجام‌شده، گردشگری روستایی یکی از انواع مختلف گردشگری است و شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آنها می‌شود (۳۸). در ارتباط با گردشگری روستایی، تاکنون تعاریف مختلف ارائه شده است. در یک مفهوم کلی، می‌توان گردشگری روستایی را

فعالیت گردشگری در محیط روستا دانست (۲۸). گردشگری روستایی، به مفهوم سنتی آن، نوعی فعالیت گردشگری با ایجاد درآمد اضافی برای کسانی است که شغل اصلی آنها در حوزه کشاورزی است (۳۹). همچنین، گردشگری روستایی را می‌توان نوعی مسافرت دور از خانه به مکان‌هایی خارج از شهرک‌های اصلی و کنار ساحلی تعریف کرد (۱۵). این نوع گردشگری می‌تواند با توجه به ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی موجود در روستاها، نقشی مهم در این زمینه‌ها ایفا کند: تجدید حیات روستاها، ایجاد اشتغال و درآمد برای روستاییان، حفاظت از میراث فرهنگی و تاریخی، کمک به فراهم شدن خدمات زیربنایی، تشویق توسعه سایر بخش‌های اقتصادی، تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصاد روستایی و در نهایت، توسعه یکپارچه و پایدار روستایی (۱). اما آنچه حائز اهمیت است، ایجاد شرایط پایدار گردشگری روستایی است. گردشگری پایدار ارتباط تنگاتنگ با توسعه پایدار و مبانی مرتبط با آن دارد (۲۹). توسعه پایدار، رویکردی جامع به بهبودبخشی کیفیت زندگی انسان‌ها در راستای تحقق رفاه اقتصادی، اجتماعی و محیطی سکونتگاه‌های انسانی است (۴۱). مفهوم توسعه پایدار بسیار گسترده است و بسته به شرایط زمان، مکان و جوامع مختلف فرق می‌کند و به همین دلیل، امکان تسری و تعمیم یک برداشت خاص از پایداری وجود ندارد (۶). توسعه پایدار به دنبال راهبردهایی است که سبب حفاظت از کارکرد محیط زیست شود (۳۴). توسعه پایدار گردشگری روستایی نیز نوعی از توسعه است که در آن، رابطه متقابل محیط و جامعه حفظ شده، عوامل اقتصادی، اجتماعی و محیطی همراه با ژرف‌اندیشی خاص به ایجاد الگوهای رفتاری سامان‌مند منجر شود، به گونه‌ای که نیازهای نسل کنونی روستا بدون آسیب رساندن به منابع طبیعی - که حیات نسل‌های آینده بدان وابسته است - تأمین شده و آیندگان نیز مد نظر باشند (۲۶). بنا به تعریف سازمان جهانی جهانگردی، «گردشگری در صورتی پایدار است که هم‌زمان با حفظ و افزایش فرصت‌ها برای آینده، نیازهای مناطق میزبان و گردشگران حاضر را تأمین کند» (۴۵).

مهم‌ترین هدف‌های گردشگری پایدار را می‌توان بدین شرح برشمرد: بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان، رعایت عدالت بین نسل‌ها، حفظ کیفیت محیط زیست، حفظ یکپارچگی و انسجام فرهنگی و همبستگی اجتماعی، ایجاد تسهیلات و امکانات به گونه‌ای که دیدارکنندگان بتوانند تجربه‌هایی ارزشمند کسب کنند (۱۰). اصول گردشگری پایدار نیز مشتمل بر مواردی همچون مشارکت، حضور ذی‌نفعان، پایداری منابع، ظرفیت، پاسخ‌گویی، حفظ هویت و آموزش است (۴۴). بررسی وضعیت توسعه پایدار گردشگری مستلزم ارزیابی پایداری در مناطق مختلف به‌ویژه مناطق روستایی است (۲۴). پایداری به بالا رفتن توانایی زیست‌بوم در حمایت از زندگی انسانی و رفاه اجتماعی می‌انجامد و از طریق اقتصاد توانمند، باعث حفظ زیست‌بوم و پایداری آن می‌شود (۲۰). به دیگر سخن، پایداری به بهترین نحو در قالب وضعیت یا مجموعه شرایطی توصیف می‌شود که در طول زمان دوام دارد (۲۲). بر این اساس، ارزیابی میزان پایداری یک نظام بسیار اهمیت دارد (۴۲). هدف از اندازه‌گیری پایداری ارائه‌نمایی کلی از وضعیت پایداری در سطح فضاست، که می‌تواند به‌صورت طیفی از پایداری کامل تا ناپایداری کامل امتداد یابد و در نهایت، زمینه‌های شناسایی عوامل مؤثر بر پایداری را فراهم کند (۳۷). در ارزیابی پایداری، شاخص‌ها بسیار اهمیت دارند. از این‌رو، تدوین شاخص‌های کارآمد می‌تواند نقش مهمی در ارزیابی پایداری داشته باشد. روش‌های مختلف ارزیابی پایداری عبارت‌اند از: جای پای زیست‌بومی^(۱)، میزان‌سنج یا بارومتر پایداری^(۲)، آزمون و خطای معرف‌ها، و ... (۹). هر کدام از روش‌های یادشده دارای مزایا و معایبی است، اما استفاده از یک روش ترکیبی در ارزیابی توسعه پایدار می‌تواند بسیار مؤثر باشد. در مطالعه حاضر، در ارزیابی پایداری گردشگری روستایی دهستان هوره، از روش پایداری اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت (IUCN)^(۳) استفاده شده است. بر اساس این روش، پایداری دربردارنده دو بخش سلامت زیست‌بوم و رفاه انسانی است و توسعه پایدار زمانی رخ می‌دهد که زیست‌بوم و مردم در سلامت و رفاه

باشند. از سوی دیگر، بین مردم و زیست‌بوم همیشه تبدلاتی وجود دارد (۲۳). روش اتحادیه IUCN یک چرخه هفت‌مرحله‌ای است (تعیین هدف ارزیابی، مشخص کردن سیستم و قلمرو، تعیین ابعاد و عناصر، انتخاب معیارها و شاخص‌ها، طبقه‌بندی، سنجش و نقشه‌سازی شاخص‌ها، تلفیق شاخص‌های هر سیستم، ترسیم بارومتر پایداری)؛ در واقع، مدل مفهومی تحقیق حاضر نیز بر پایه همین الگو استوار است.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی بوده و هدف آن ارزیابی پایداری گردشگری روستاهای دهستان هوره در شهرستان سامان از توابع استان

چهارم حال و بختیاری است. برای ارزیابی پایداری گردشگری روستایی در این دهستان، از روش IUCN استفاده شده است. در این روش، پس از تعیین قلمرو مطالعه و تعیین و نهایی سازی شاخص ها با استفاده از رابطه زیر، شاخص ها هم جهت شده و سپس، کمیت های مختلف به دست آمده به داده های نسبی بی مقیاس تبدیل شد (۱۸):

$$SD = \frac{(X_{ij} - X_{min})}{(X_{max} - X_{min})}$$

در این رابطه، X_{ij} ارزش هر نماگر، X_{min} مقدار کمینه هر نماگر و X_{max} نیز مقدار بیشینه هر نماگر در کل جامعه نمونه است. مقادیر به دست آمده بین صفر و یک خواهد بود. پس از بی مقیاس شدن گویه ها، پاسخ های جمع آوری شده به تفکیک مردم محلی و گردشگران در قالب ابعاد مختلف توسعه پایدار ترکیب و وضعیت پایداری هر روستا مشخص شد. این وضعیت متناسب با طبقات پیشنهادی بارومتر پرسکات - آلن به شرح جدول ۲ در نظر گرفته شده است.

جدول ۲- طبقات پیشنهادی بارومتر پایداری پرسکات - آلن

معادل	ارزش های پایداری	حالت های پایداری
۰ تا ۰/۲	۰-۲	ناپایدار
۰/۲ تا ۰/۴	۲/۱-۴	تقریباً ناپایدار
۰/۴ تا ۰/۶	۴/۱-۶	پایداری متوسط
۰/۶ تا ۰/۸	۶/۱-۸	تقریباً پایدار
۰/۸ تا ۱	۸/۱-۱۰	پایدار

مأخذ: بل و مورس (۸)

در نهایت، توسعه پایدار گردشگری در سطح روستاهای نمونه از طریق مدل بارومتر در قالب رفاه انسانی (ترکیبی از شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) و رفاه زیست‌بوم (ترکیبی از شاخص‌های زیست‌محیطی و کالبدی) محاسبه و در قالب جدول و نمودار ارائه می‌شود. جامعه آماری تحقیق مشتمل بر ۳۲۶۷ خانوار روستاهای دهستان هوره و گردشگران این روستاهاست. حجم کل نمونه ساکنان محلی بر اساس رابطه کوکران برابر با ۳۴۴ سرپرست خانوار برآورد شده است. از آنجا که تعداد گردشگران دهستان هوره نامعلوم بوده، از رابطه زیر برای تعیین حجم نمونه استفاده شده است:

$$n = \left(\frac{Z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{\varepsilon} \right)^2 \quad \sigma = \frac{\max(x_i) - \min(x_i)}{6}$$

همچنین، از آنجا که در پرسشنامه از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای استفاده شده است، بزرگ‌ترین مقدار پنج و کوچک‌ترین مقدار یک خواهد بود. بنابراین، می‌توان از مقدار انحراف معیار ۰/۶۶ استفاده کرد؛ این مقدار بیشینه انحراف معیار است.

$$Z_{\alpha/2} = 1/96, \varepsilon = 0/01, \sigma = 0/66$$

بر این اساس، با سطح اطمینان ۹۵ درصد، حجم نمونه گردشگران ۱۷۰ تعیین شد. داده‌های مورد نیاز در سال ۱۳۹۵ جمع‌آوری و تحلیل شده است. نمونه‌گیری در روستاهای مورد مطالعه به روش طبقه‌ای با انتساب متناسب (بر اساس نسبت تعداد خانوار هر روستا) صورت گرفته است. انتخاب خانوارهای نمونه، تصادفی ساده و البته روش انتخاب گردشگران نیز تصادفی ساده بوده است. لازم به ذکر است شاخص‌ها و گویه‌های تحقیق با روش دلفی و با بهره‌مندی از دیدگاه متخصصان تبیین و اصلاح شده است. پایایی پرسشنامه بر اساس ضریب آلفای کرونباخ برای شاخص بهبود محیط زیست روستا ۰/۷۸۵، منابع سرزمین ۰/۷۷۱، آلودگی ۰/۷۸۲، فعالیت و اشتغال ۰/۷۸۹، هزینه ۰/۷۸۱، عدالت و رفاه اقتصادی ۰/۷۹۱، امنیت ۰/۷۸۲، جمعیت ۰/۷۸۹، بهبود کیفیت زندگی ۰/۷۸۶، رعایت حقوق انسانی ۰/۷۷۹،

مشارکت ۰/۷۸۳ و آگاهی ۰/۷۸۶ محاسبه شده است. لازم به ذکر است برای روایی تحقیق، از ابزار اعتبار محتوایی استفاده شد؛ و با اخذ نظر متخصصان در خصوص متغیرهای مختلف، بر اساس دیدگاه آنها نهایی‌سازی متغیرها و پرسشنامه‌ها انجام شد. همچنین، طبقه‌بندی و تحلیل داده‌ها و اطلاعات با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Excel صورت گرفته است.

قلمرو پژوهش

بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰، دهستان هوره دارای بیش از ده روستا با جمعیت ۱۰۴۷۳ نفر در قالب ۳۲۶۷ خانوار بوده است (جدول ۳). از جمله ویژگی‌های این دهستان همجواری با رودخانه زاینده‌رود و برخورداری از پوشش گیاهی مناسب و باغ‌ها با چشم‌انداز مناسب است. وجود این ظرفیت‌ها در کنار برخورداری از آب و هوای خنک در طول فصول گرم از یک سو و نزدیکی به مراکز بزرگ جمعیتی همچون مجموعه شهری اصفهان و شهرکرد باعث شده است تا انبوهی از گردشگران به‌ویژه در فصول بهار و تابستان بدین دهستان هجوم آورند و در نتیجه، حضور گردشگران در این محدوده بر ساختار کالبدی، زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی منطقه تأثیرگذار بوده است.

جدول ۳- جامعه آماری و تعداد نمونه‌های پژوهش به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

روستا	تعداد جمعیت	تعداد خانوار	سهم از کل	تعداد نمونه	تعداد نمونه گردشگران
سوادجان	۱۴۴۳	۴۰۴	۱۲	۴۱	۲۰
هوره	۲۶۲۹	۸۳۶	۲۵	۸۹	۴۴
صادق‌آباد	۶۶۷	۲۰۰	۶	۲۱	۱۰
یاسه‌چاه	۷۶۲	۲۳۸	۷	۲۴	۱۲
قوچان	۶۶۰	۲۱۴	۷	۲۴	۱۲
مارکده	۱۵۲۸	۴۸۷	۱۵	۵۱	۲۴
قرا‌قوش	۱۲۴	۴۲	۱	۳	۳
گرمدره	۱۲۰۴	۳۸۶	۱۲	۴۱	۲۰
دشتی	۹۱۰	۲۸۰	۹	۳۰	۱۵
چم‌کاکا	۵۴۶	۱۸۰	۶	۲۰	۱۰
کل دهستان	۱۰۴۷۳	۳۲۶۷	۱۰۰	۳۴۴	۱۷۰

مأخذ: مرکز آمار ایران (۴۰)

شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری

شاید مقبول‌ترین رهیافت برای اندازه‌گیری پایداری و توسعه پایدار به‌کارگیری معرف‌ها^(۴) و شاخص‌ها^(۵) بوده است (۸). معرف‌های پایداری پیوند میان نظام‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را اندازه می‌گیرند و با آینده‌نگری، طبیعت شرایط حاکم بر یک جمعیت یا ناحیه جغرافیایی را ارزیابی می‌کنند (۵). بر اساس ادبیات ارزیابی پایداری گردشگری، عموماً شاخص‌های ارزیابی پایداری در صدد هستند تا مسیری منظم را فراهم کنند، به گونه‌ای که سیاست‌گذاران بتوانند در مورد وضعیت سلامت (کیفیت سیستم) انسان و زیست‌بوم برای یک مقصد نتیجه‌گیری کنند (۱۴).

شاخص‌ها و گویه‌های مورد نظر در تحقیق حاضر با استفاده از تجربه سایر تحقیقات مشابه مشخص و سپس، با نظرخواهی از افراد خبره در این زمینه نهایی شد. مجموع شاخص‌های تحقیق حاضر بیش از دوازده شاخص در قالب ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی و مجموع گویه‌های ذیل این شاخص‌ها نیز بیش از شصت گویه بوده که در قالب پرسشنامه مردم محلی و گردشگران، نسبت به جمع‌آوری اطلاعات آن اقدام شده است.

جدول ۴- ابعاد، شاخص‌ها و گویه‌های ارزیابی پایداری گردشگری روستاهای هوره

منبع	گویه‌ها	شاخص	بعد
مهدوی (۲۲)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۴)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۳)، قلمی و علیقلی‌زاده (۱۸)	درک اهمیت منابع در آینده مقصد از طرف جامعه محلی، توجه مدیران محلی به حفاظت از جاذبه‌های طبیعی روستا، توجه مدیران محلی در حفاظت از محیط زیست روستا	بهبود محیط زیست روستا	زیست‌محیطی و کالبدی
اکبریان و رضوانی (۲)، مهدوی و همکاران (۲۳)، ضرغام بروجینی و نیک‌بین (۴۵)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۳)، دویم (۱۲)	از بین رفتن گونه‌های گیاهی، تغییر کاربری اراضی، از بین رفتن گونه‌های جانوری، تخریب و تجاوز به حریم منابع طبیعی، تخریب مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی، تخریب و زوال تدریجی یا سریع منابع گردشگری، کاهش تدریجی کیفیت منابع گردشگری، فشار تقاضا بر خدمات و زیرساخت‌ها، گسترش ویلاسازی و خانه‌های دوم، کاهش منابع آب، مخاطرات طبیعی	منابع سرزمین	
قلمی و علیقلی‌زاده (۱۸)، اکبریان و رضوانی (۲)	افزایش میزان آلودگی آب، مدیریت دفع زباله، مدیریت دفع فاضلاب، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، ترافیک	آلودگی	

منبع	گویه‌ها	شاخص	بعد
	ایجاد اشتغال، تنوع اشتغال، بهره‌وری، فروش محصولات		اقتصادی
مهدوی (۲۲)، ضرغام بروجنی و نیکبین (۴۵)، نیکبین و کرمی (۲۷)، لویزو (۲۱)	کشاورزی به گردشگران، اشتغال افراد غیربومی در مشاغل سودآور و کلیدی بخش گردشگری، استمرار و گسترش فعالیت‌های کشاورزی، نوسان فصلی درآمد مردم	فعالیت و اشتغال	
قدمی و علیقلی‌زاده (۱۸)، اکبریان و رضوانی (۲)، لویزو (۲۱)	افزایش قیمت زمین و مسکن، افزایش هزینه کالا و خدمات	هزینه	عدالت و رفاه اقتصادی
مهدوی (۲۲)، ضرغام بروجنی و نیکبین (۴۵)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۳)	رفع فقر، توزیع ثروت، مالکیت محلی واحدهای گردشگری، توزیع فرصت‌های شغلی	رفاه	
مهدوی (۲۲)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۳)	امنیت اجتماعی، اعتیاد، مفاسد اجتماعی، طلاق، دزدی	امنیت	جمعیت
قدمی و علیقلی‌زاده (۱۸)، اکبریان و رضوانی (۲)	جلوگیری از مهاجرت، افزایش باسوادی رضایت‌مندی گردشگران از امکانات و تسهیلات عرضه‌شده، بهبود وضع زیرساخت‌ها و خدمات عمومی، کیفیت فیزیکی سکونت، ایجاد کاربری‌های گردشگری در روستا، بهبود امکانات و خدمات آموزشی، فرهنگی، تفریحی، افزایش امکانات رفاهی روستا	بهبود کیفیت زندگی	
اکبریان و رضوانی (۲)، مهدوی (۲۲)، ضرغام بروجنی و نیکبین (۴۵)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۳)	رعایت احترام به میهمان، رعایت حقوق زنان و سالمندان، رعایت احترام به میزبان، توجه به فرهنگ محلی مردم توسط گردشگران، رضایت جامعه محلی از گردشگری	رعایت حقوق انسانی	اجتماعی و فرهنگی
مهدوی و همکاران (۲۲)، ضرغام بروجنی و نیکبین (۴۵)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۳)	مشارکت ساکنان محلی در برنامه‌ریزی‌های گردشگری، تعامل بین گردشگران و جامعه میزبان، اداره نهادهای محلی، مشارکت گردشگران در حفاظت از منابع طبیعی	مشارکت	
مهدوی (۲۲)، ضرغام بروجنی و نیکبین (۴۵)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۳۳)	آگاهی ساکنان محلی در مورد اهمیت گردشگری، سطح آگاهی و حساسیت مسئولان و مدیران محلی در مورد اهمیت منابع طبیعی، اطلاع‌رسانی درباره گردشگری، افزایش سطح آگاهی‌های محیطی گردشگران	آگاهی	

نتایج و بحث

بر اساس نتایج تحقیق، از مجموع سرپرست‌های خانوار، ۸۶ درصد مرد و چهارده درصد زن بودند. همچنین، ۳۳ درصد این افراد بی‌سواد و ۶۷ درصد باسواد بودند؛ از بین افراد باسواد، ۵۶ درصد سواد در سطح ابتدایی، ۳۶ درصد راهنمایی و دبیرستان و هشت درصد فوق دیپلم و بالاتر بودند. همچنین، سن هفت درصد پاسخ‌گویان بین بیست تا سی سال، ۲۵ درصد بین سی تا چهل سال، ۲۹ درصد بین چهل تا پنجاه سال و ۳۹ درصد پنجاه سال و بیشتر بود. از مجموع گردشگران نیز ۵۹ درصد مرد و ۴۱ درصد زن بودند. از نظر مدت اقامت، ۸۹ درصد این افراد گردشگر روزانه و تنها یازده درصد گردشگر با اقامت بیش از یک شبانه‌روز بودند. مبدأ ۵۸ درصد از گردشگران استان اصفهان، ۳۳ درصد استان چهارمحال و بختیاری و نه درصد سایر استان‌ها بود. همچنین، سطح سواد نوزده درصد گردشگران ابتدایی، ۵۷ درصد دیپلم و ۲۴ درصد لیسانس و بالاتر بود.

ارزیابی ابعاد توسعه پایدار گردشگری روستایی

وضعیت پایداری روستاهای دهستان هوره بر اساس گویه‌های مورد توجه در تحقیق حاضر از دیدگاه مردم محلی (سرپرست‌های خانوار) و گردشگران مورد ارزیابی قرار گرفته، که نتایج آن در جدول ۵ آمده است.

بر اساس نتایج جدول ۵، از دید مردم محلی دهستان هوره، بالاترین امتیاز شاخص‌های ترکیبی با ۰/۵۸۲ به روستای یاسه چاه و پایین‌ترین امتیاز با ۰/۲۱۱ به روستای قوچان اختصاص دارد. در مجموع از دید مردم محلی، پایین‌ترین امتیازها به شاخص‌های پایداری زیست‌محیطی و پس از آن، به شاخص‌های پایداری اجتماعی و فرهنگی اختصاص داشته است. همچنین، از دید گردشگران، بالاترین امتیاز شاخص‌های پایداری با ۰/۵۱۷ به روستای سوادجان و پایین‌ترین امتیاز با ۰/۲۷۱ به روستای دشتی اختصاص دارد. در مجموع، از دید گردشگران، پایین‌ترین امتیاز شاخص‌های پایداری به شاخص‌های زیست‌محیطی و پس از آن، به شاخص‌های اقتصادی اختصاص داشته است.

جدول ۵- سنجش شاخص‌های پایداری دهستان هوره از دید پاسخ‌گویان

شرح پایداری	از دید گردشگران				از دید مردم محلی				شرح	
	پایداری کل	شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی	شاخص‌های اقتصادی	شاخص‌های زیست‌محیطی و کالبدی	پایداری	شاخص‌های کل	شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی	شاخص‌های اقتصادی		شاخص‌های زیست‌محیطی و کالبدی
پایداری متوسط	۰/۵۱۷	۰/۴۴۱	۰/۵۶۷	۰/۵۴۳	پایداری متوسط	۰/۵۷۶	۰/۵۳۱	۰/۷۶۴	۰/۴۳۲	سوادجان
تقریباً ناپایدار	۰/۳۱۵	۰/۳۶۷	۰/۴۳۲	۰/۱۴۵	تقریباً ناپایدار	۰/۳۶۲	۰/۲۶۴	۰/۵۶۴	۰/۲۵۷	هوره
تقریباً ناپایدار	۰/۲۵۹	۰/۲۸۷	۰/۳۲۵	۰/۱۶۵	تقریباً ناپایدار	۰/۲۵۶	۰/۱۸۹	۰/۴۳۲	۰/۱۴۷	صادق آباد
پایداری متوسط	۰/۵۲۰	۰/۶۵۴	۰/۵۶۷	۰/۳۴۵	پایداری متوسط	۰/۵۸۲	۰/۵۴۷	۰/۶۵۷	۰/۵۴۳	یاسه چاه
پایداری متوسط	۰/۴۴۷	۰/۵۴۳	۰/۳۶۷	۰/۴۳۲	تقریباً ناپایدار	۰/۲۱۱	۰/۲۶۵	۰/۲۵۶	۰/۱۱۱	قوچان
تقریباً ناپایدار	۰/۲۳۲	۰/۲۴۱	۰/۲۱۱	۰/۲۴۵	تقریباً ناپایدار	۰/۲۹۹	۰/۳۳۳	۰/۱۹۸	۰/۳۶۷	مارکده
پایداری متوسط	۰/۴۹۰	۰/۴۶۷	۰/۵۶۶	۰/۴۳۶	پایداری متوسط	۰/۴۸۵	۰/۶۵۴	۰/۴۵۶	۰/۳۴۵	قرا قوش
تقریباً ناپایدار	۰/۲۹۲	۰/۲۴۵	۰/۴۱۱	۰/۲۲۰	تقریباً ناپایدار	۰/۳۱۷	۰/۲۷۳	۰/۲۲۱	۰/۴۵۶	گرمدره
تقریباً ناپایدار	۰/۲۷۱	۰/۴۰۰	۰/۱۱۴	۰/۲۹۸	تقریباً ناپایدار	۰/۲۳۸	۰/۱۹۰	۰/۳۷۶	۰/۱۴۷	دشتی
تقریباً ناپایدار	۰/۲۷۲	۰/۲۱۴	۰/۲۱۳	۰/۳۸۹	تقریباً ناپایدار	۰/۳۴۰	۰/۴۶۱	۰/۳۷۱	۰/۱۸۷	چم کاکا
تقریباً ناپایدار	۰/۳۶۲	۰/۳۸۶	۰/۳۶۷	۰/۳۲۲	تقریباً ناپایدار	۰/۳۶۷	۰/۳۷۱	۰/۴۳۰	۰/۲۹۹	کل دهستان

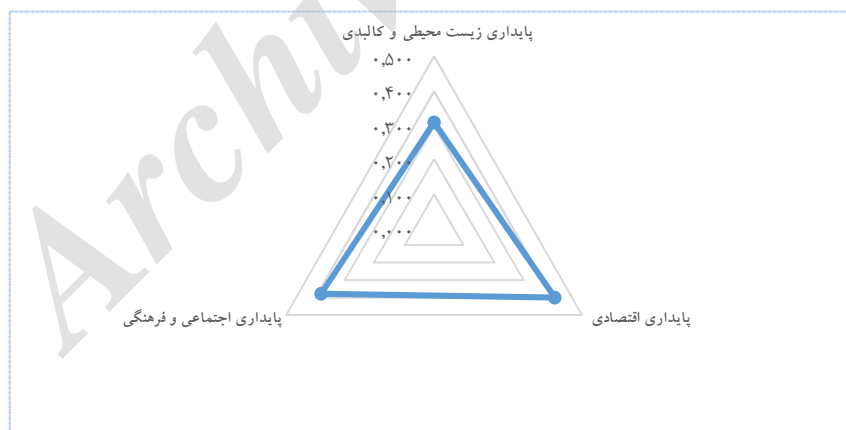
مأخذ: یافته‌های پژوهش

در مجموع، با توجه به نتایج جدول ۶، از دید مردم محلی، بالاترین امتیاز به شاخص‌های اقتصادی (۰/۴۳۰) و پایین‌ترین امتیاز به شاخص‌های زیست‌محیطی و کالبدی (۰/۲۹۹) اختصاص دارد. از دید گردشگران نیز بالاترین امتیاز به شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی (۰/۳۸۶) و پایین‌ترین امتیاز به شاخص‌های زیست‌محیطی و کالبدی (۰/۳۲۲) اختصاص یافته است. بر این اساس، از دید مردم محلی و گردشگران، محیط زیست روستاهای دهستان هوره بدترین شرایط را دارد.

جدول ۶- وضعیت ابعاد پایداری در کل روستاهای دهستان هوره از دید پاسخ‌گویان

شرح	پایداری زیست‌محیطی و کالبدی	پایداری اقتصادی	پایداری اجتماعی و فرهنگی	پایداری کل
مردم محلی (سرپرست خانوار)	۰/۲۹۹	۰/۴۳۰	۰/۳۷۱	۰/۳۶۷
گردشگران	۰/۳۲۲	۰/۳۷۷	۰/۳۸۶	۰/۳۶۲
کل	۰/۳۱۱	۰/۴۰۴	۰/۳۷۹	۰/۳۶۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۲- وضعیت پایداری گردشگری در روستاهای دهستان هوره از دید کل پاسخ‌گویان

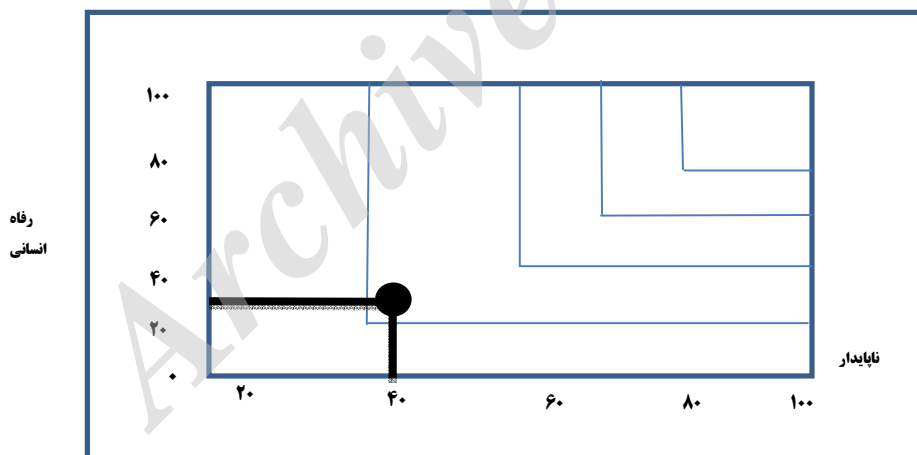
ارزیابی توسعه پایدار گردشگری در سطح روستاهای نمونه با مدل بارومتر

از آنجا که نتایج سنجش پایداری روستاهای مورد مطالعه از دید مردم محلی و گردشگران متوسط به پایین بوده است (جدول ۵)، پس تفاوت معنی دار با نتایج بارومتر پایداری ندارد و در واقع، وضعیت دهستان مورد مطالعه چندان مناسب نیست و به ویژه از نظر زیست محیطی، چالش های اساسی بر روستاهای دهستان حاکم شده است.

جدول ۷- وضعیت رفاه در روستاهای دهستان هوره از دید پاسخ گویان

شرح	رفاه انسانی	رفاه اکوسیستم طبیعی
مردم محلی (سرپرست خانوار)	۰/۴۰۱	۰/۲۹۹
گردشگران	۰/۳۸۲	۰/۳۲۲
کل	۰/۳۹۲	۰/۳۱۱

مأخذ: یافته های پژوهش

شکل ۳- ارزش و مقادیر پایداری (طبقات پنج گانه پرسکات-الن) از دید کلیه پاسخ گویان

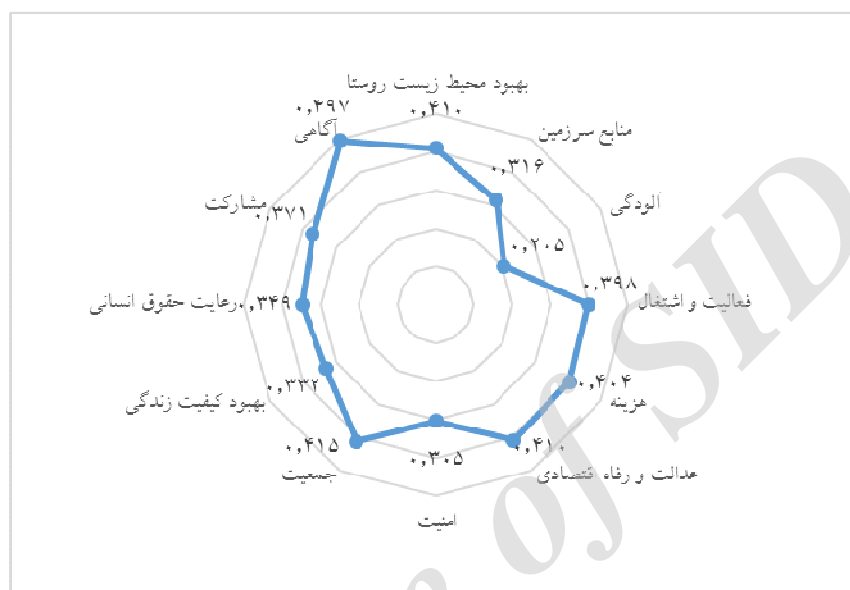
ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری در روستاهای مورد مطالعه با رادار

همان‌گونه که جدول ۸ و شکل ۴ نشان می‌دهد، وضعیت مجموع شاخص‌های مورد بررسی در روستاهای مورد مطالعه در سطح پایین بوده و در هیچ کدام از شاخص‌ها میانگین بالای ۰/۵ ثبت نشده است. در بین میانگین‌های ثبت شده، وضعیت شاخص‌هایی همچون افزایش آگاهی‌ها، جمعیت، عدالت و رفاه اقتصادی و فعالیت و اشتغال بهتر از سایر شاخص‌هاست و آلودگی، امنیت و منابع سرزمین در بدترین وضعیت نسبت به سایر شاخص‌ها قرار گرفته‌اند. شاخص‌هایی همچون بهبود محیط زیست روستا، هزینه‌ها، بهبود کیفیت زندگی، و مشارکت در حالت بینابین قرار دارند.

جدول ۸- وضعیت شاخص‌های پایداری گردشگری در روستاهای مورد مطالعه

بعد	شاخص	مردم محلی	گردشگران	کل	وضعیت پایداری
	بهبود محیط زیست روستا	۰/۳۸	۰/۴۴	۰/۴۱۰	پایداری متوسط
زیست محیطی	منابع سرزمین	۰/۳۱۷	۰/۳۱۵	۰/۳۱۶	تقریباً ناپایدار
	آلودگی ^(۶)	۰/۱۹۹	۰/۲۱۱	۰/۲۰۵	تقریباً ناپایدار
	فعالیت و اشتغال	۰/۴۳۶	۰/۳۶	۰/۳۹۸	تقریباً ناپایدار
اقتصادی	هزینه	۰/۳۶۸	۰/۳۹۲	۰/۴۰۴	پایداری متوسط
	عدالت و رفاه اقتصادی	۰/۴۸	۰/۳۸	۰/۴۱	پایداری متوسط
	امنیت	۰/۲۸	۰/۳۳	۰/۳۰۵	تقریباً ناپایدار
	جمعیت	۰/۴۱۲	۰/۴۱۷	۰/۴۱۵	پایداری متوسط
	بهبود کیفیت زندگی	۰/۳۵۸	۰/۳۰۵	۰/۳۳۲	تقریباً ناپایدار
اجتماعی	رعایت حقوق انسانی	۰/۳۳۷	۰/۳۶	۰/۳۴۹	تقریباً ناپایدار
	مشارکت	۰/۴۰۳	۰/۳۳۹	۰/۳۷۱	تقریباً ناپایدار
	آگاهی	۰/۴۳۴	۰/۵۶	۰/۴۹۷	پایداری متوسط

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۴- رادار شاخص‌های پایداری روستاهای دهستان هوره از دید کل پاسخ‌گویان

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هوره از جمله دهستان‌های شهرستان سامان با بهره‌مندی از ظرفیت‌های بالای گردشگری همچون آب و هوای مطبوع، وجود باغ‌های متعدد، دسترسی به ساحل رودخانه زاینده‌رود، به دلیل همجواری با مرکز استان چهارمحال و بختیاری و استان اصفهان، هر ساله پذیرای بسیاری از گردشگران است؛ و حضور این گردشگران با تأثیرات مختلف در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و ... همراه است. بر این اساس، ارزیابی پایداری روستاهای این دهستان در ابعاد مختلف می‌تواند زمینه برنامه‌ریزی مناسب برای توسعه پایدار این سکونتگاه‌ها را فراهم آورد. بدین منظور، شاخص‌های مختلف در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و ... در نظر گرفته شد که از طریق مردم محلی و گردشگران، نسبت به تکمیل گویه‌های مرتبط با این شاخص‌ها اقدام شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از دید مردم محلی و

گردشگران، وضعیت پایداری گردشگری در روستاهای مورد مطالعه چندان مناسب نبوده و در هیچ کدام از شاخص‌ها میانگین پایداری بالاتر از ۰/۵ نیست^(۷). در میان شاخص‌های مورد بررسی، بالاترین امتیاز به افزایش آگاهی مردم در خصوص اهمیت گردشگری (۰/۴۹۷) و پایین‌ترین امتیاز به آلودگی روستاهای مورد مطالعه (۰/۲۰۵) اختصاص دارد. در مجموع، بررسی‌ها نشان می‌دهد که از دید گردشگران و مردم محلی، شاخص‌های زیست‌محیطی روستاهای مورد مطالعه بدترین وضعیت را دارند و در این زمینه، پایین‌ترین امتیاز را به‌دست آورده‌اند (۰/۳۱۱)، که نشان‌دهنده تخریب محیط زیست روستاهاست و از جمله مصداق‌های آن‌ها شدن گسترده زیاده در روستاها، تخریب باغ‌ها، و تغییر کاربری اراضی باغی به ویلا و مسکونی است. در سایر ابعاد، گرچه وضعیت شاخص‌ها بهتر از شاخص‌های زیست‌محیطی است، اما همچنان امتیاز به‌دست آمده بر اساس طبقات پنج‌گانه مدل پرسکات - آلن شرایط چندان مناسبی ندارد، به طوری که بعد اقتصادی با امتیاز ۰/۴۰۴ و بعد اجتماعی با امتیاز ۰/۳۷۹ از شرایط پایداری متوسط برخوردارند.

مقایسه روستاهای مورد مطالعه نیز نشان‌دهنده نزدیکی و عدم تفاوت معنی‌دار پاسخ‌های جمع‌آوری شده در این روستاها در ابعاد مختلف پایداری است. در این زمینه، تنها روستاهای سوادجان، یاسه چاه و قراقوش پایداری متوسط داشته و سایر روستاها امتیاز تقریباً ناپایدار به‌دست آورده‌اند؛ و نکته قابل توجه این است که در صورت تداوم وضع موجود و عدم برنامه‌ریزی کارآمد، در بلندمدت، بسیاری از این شاخص‌ها افت کرده و به وضعیت کاملاً ناپایدار خواهند رسید. مرور تحقیقات مشابه در این زمینه در مناطق مختلف کشور نیز نشان می‌دهد که در اکثر این مطالعات، مناطق مورد مطالعه پایداری روستایی از وضعیت چندان مناسبی برخوردار نیستند و در نتیجه، مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری روستایی در بسیاری از مناطق مختلف کشور با چالش‌های اساسی روبه‌روست؛ و بر این اساس، مهم‌ترین راهکارهای لازم در این خصوص عبارت‌اند از:

زیست‌محیطی: مکان‌یابی محل‌های مناسب برای برپایی اردوگاه مسافران در دهستان هوره به منظور سامان‌دهی حضور گردشگران در دهستان، پاک‌سازی محیط روستاهای دهستان از طریق جمع‌آوری زباله‌ها و نخاله‌های ساختمانی با هماهنگی همه شوراها و دهیاران روستاهای دهستان، اجرای ضوابط طرح هادی روستاهای دهستان و جلوگیری از تغییر کاربری اراضی، گسترش آبیاری تحت فشار در باغ‌های روستاهای مورد مطالعه از طریق اعطای تسهیلات لازم در این خصوص، حفظ حریم رودخانه زاینده‌رود و جلوگیری از ساخت و سازها در حریم این رودخانه در محدوده دهستان هوره، تشکیل گروه‌های غیردولتی در روستاهای این دهستان برای حفظ محیط زیست روستاها و بالا بردن حساسیت‌های زیست‌محیطی در دهستان.

اقتصادی: نظارت مستمر بر بهداشت محصولات محلی و کارگاه‌های تولید غذا در دهستان هوره، واگذاری اراضی مناسب مسکونی به جوانان روستاهای دهستان در قالب طرح‌های هادی مصوب روستاها، اتخاذ تدابیر بازدارنده برای تغییر کاربری باغ‌های دهستان به ویلا و خانه‌های دوم، اعطای تسهیلات لازم برای توسعه مشاغل مرتبط با گردشگری در روستاهای مورد مطالعه با تأکید بر مشارکت جوانان روستایی، سامان‌دهی باغ‌ها، مسکن و اتاق‌های اجاره‌ای به گردشگران در دهستان هوره به منظور بالا بردن کیفیت خدمات و برنامه‌ریزی مناسب در این زمینه.

اجتماعی: افزایش آگاهی مردم محلی برای حفظ فرهنگ محلی از طریق سازمان‌های غیردولتی در روستاهای دهستان هوره، افزایش مشارکت مردم محلی برای فعالیت در برنامه‌ریزی گردشگری از طریق آموزش، ارائه تسهیلات و اعطای مجوز برای فعالیت مردم محلی در این روستاها، تثبیت جمعیت روستاها از طریق ارتقای وضعیت اقتصادی روستاهای این دهستان و بهبود زمینه‌های اشتغال مرتبط با گردشگری، کاهش جرم و جنایت و مفاسد اجتماعی در سطح روستاها از طریق آموزش و کنترل اجتماعی با محوریت مردم روستاهای

دهستان، احیای فرهنگ جامعه میزبان و معرفی آن به گردشگران، و تقویت فرهنگ پذیرش مسافر در بین افراد جامعه بومی و نهادهای سازنده آن از طریق آموزش‌های صحیح.

یادداشت‌ها

1. Ecological footprint
2. Barometer of sustainability
3. International Union for Conservation of Nature
4. Indicators
5. Indices

۶. برای شاخص منفی آلودگی، معکوس امتیاز لحاظ شده است.

۷. ارزش ۰ تا ۰/۲ برابر با شرایط بد یا ناپایدار، ارزش ۰/۲۱ تا ۰/۴ برابر با تقریباً ناپایدار، ارزش ۰/۴۱ تا ۰/۶ برابر با پایداری متوسط، ارزش ۰/۶۱ تا ۰/۸ تقریباً پایدار، و ارزش ۰/۸۱ تا ۱ برابر با پایدار است (۷).

منابع

1. Adabi, M. (2012). Rural tourism pathology with emphasis on cultural-based tourism (case study: Kane-Sulaghan Village). Master's Thesis of Geography, Faculty of Geography, University of Tehran. (Persian)
2. Akbarian Ronizi, S. and Rezvani, M. (2015). Analysis of the sustainability of tourism development in rural areas (case study: central district of Damavand County). *Human Geography Research*, 47(1): 95-81. (Persian)
3. Alvani, M. (2014). Mechanisms for sustainable tourism development. Conference on Tourism, The Second Featured Abstracts (Culture and Development), Ministry of Culture and Islamic Guidance. (Persian)
4. Amini, A., Babajanali, F. and Bakhti, S. (2015). Evaluating the attitude of host society toward development of tourism in rural areas. *Tourism Management Studies*, 10(30):77-106. (Persian)
5. Badri, A. (2001). Sustainability evaluation of rural resettlement strategy. PhD Thesis, Geography and Rural Planning, Tarbiat Modarres University, Faculty of Human Sciences. (Persian)

6. Badri, A. and Rokneddin Eftekhari, A. (2003). Evaluation of stability: concept and method. *Geographical Researches*, 33(69): 9-34. (Persian)
7. Bell, S. and Morse, S. (2006). Measuring sustainability: learning by doing. Translated by N. Shahnoushi et al., Ferdowsi University of Mashhad Publication. (Persian)
8. Bell, S. and Morse, S. (2003). Measuring sustainable development, learning for doing. First Published in UK and USA.
9. Bossel, H. (1999). Indicators for sustainable development, theory, method, application. IISD.
10. Chak, V. (2003). Tourism in a global perspective. Translated by A. Parsaeian et al.. The Cultural Research Bureau, Tehran, Iran. (Persian)
11. Cai, Y., Hung, G., Yang, Z., Sun, W. and Chen, B. (2009). Investigation of public towards rural sustainable development based on a low-level expert system. *Expert Systems with Application*: 8910-8924.
12. Duim, V.R. (2005). Tourism landscapes: an actor-network perspective on sustainable tourism development. Wageningen: WUR Wageningen. PN 172.
13. England Research (2005). Rural and farm tourism. Available at: www.anobanini.ir.
14. Farahani, H. (2006). Evaluation of the stability of rural areas with emphasis on the economic and social factors (case study: Tafresh County). PhD Thesis of Geography, Faculty of Geography, University of Tehran. (Persian)
15. Ghadiri, M., Motiee, H. and Mehrpooya, H. (2013). Explain the impact of tourism on rural areas case study: The East District of Klardasht. *Journal of Tourism Planning and Development*, 2(5): 33-49. (Persian)
16. Gadami, M. and Aligholizadeh Firouzjaei, N. (2012). Evaluation of tourism development of destination within sustainability. *Geographical Researches Quarterly*, 27(1): 79-104. (Persian)
17. Gholami, M. (2010). The study of the viewpoints of rural areas to host community acceptance of the tourists: a case study: valley of Qahan. Master's Thesis in Geography, Islamic Azad University of Tehran, Central Branch. (Persian)

18. Jodha, N.S. (1992). Understanding and responding to global climate change in fragile resource zones. Oxford University Press. New York.
19. Loizou, E., Chatzitheodoridis, F., Polymeros, K., Michaildis, A. and Mattis, K. (2014). Sustainable development of rural coastal areas: impacts of a new fisheries policy. *Land Use Policy*, 23(3): 41-47.
20. Maclaren, W. (1996). Urban sustainability reporting. *Journal of the American Planning Association*, 62(2): 184-202.
21. Mahmoudi, B., Fegghi, J., Makhdoom, M. and Avatefi, M. (2015). Evaluating the sustainability of process at the local level based on IUCN's approach (case study: customary area in Lordegan). *Journal of the Natural Environment, Natural Resources of Iran*, 68(4). (Persian)
22. Mahdavi, D. (2011). Evaluating the sustainability of tourism in historic villages, with an emphasis on cultural tourism development paradigm. Ph.D Thesis of Geography and Rural Planning, Tarbiat Modarres University. (Persian)
23. Mahdavi, M., Ghadiri, M. and Ghahremani, N. (2008). Impacts of tourism on rural development: attitudes of rural people in Kan vally and Sooleghan Subdistrict in Tehran County. *Village and Development*, 11(2): 39-60. (Persian)
24. Murdoc, J. (1993). Sustainable rural development: towards research agenda. *Geoform*, 24(3): 225-241.
25. Nickbeen, M. and Karami, M. (2012). Social and cultural sustainability of tourism development review, case study: Kish Island. *Journal of Cultural Research*, 2(13): 137-158. (Persian)
26. Oppermann, M. (1996). Rural tourism in southern Germany. *Annals of Tourism Research*, 13(1): 81-113.
27. Rezaei, P. (2016). Introduction to the planning of tourism areas. Yazd University Publications. (Persian)
28. Rezaei, P. and Ghahremani, N. (2016). Evaluation of the carrying capacity in land-use planning of tourism complexes. *Tourism Management Studies*, 10(31): 85-102. (Persian)

29. Rezvani, A. (2000). Geography and tourism industry. The Publisher of Payam Noor University. (Persian)
30. Rezvani, M. (2008). Rural tourism development (sustainable tourism approach). Tehran University Publications. (Persian)
31. Rezvani, M. and Bayat, N. (2014). The analysis of the position of rural tourism in the Iran's development programs. *Tourism Development and Planning Journal*, 2(9): 11-30. (Persian)
32. Rist, S. (2007). Moving from sustainable management to sustainable governance of natural sources. *Rural Studies*, 23(2): 19-31.
33. Rokneddin Eftekhari, A. and Aghayari Hir, M. (2007). Sustainability classification of rural development, a case study of Hir District. *GEO Research*, 61: 31-44. (Persian)
34. Rokneddin Eftekhari, A., Mahdavi, D. and Poortaheri, M. (2012). Sustainability Assessment of tourism in cultural- historical villages of Iran with an emphasis on sustainable tourism development paradigm. *Tourism Management Studies*, 14(5): 2-39. (Persian)
35. Sajadi, A. and Ahmadi, F. (2013). Assessing the impact of rural tourism in Fooman County from the viewpoint of rural communities. *Tourism Management Studies*, 8(23): 155-175. (Persian)
36. Shokri, V. (2005). The Role of tourism in sustainable rural development. The First Conference on the Role of the Tourism Industry Developed around the Caspian Sea. Tehran, Iran. (Persian)
37. Schlor, H., Fisher, W. and Friedrich, J. (2013). Methods of measuring sustainable development of the German energy sector. *Applied Energy*, 101: 172-181.
38. Soteriades, M. (2002). Tourism and environment in rural areas. Available at: www.fund.acbe/prelude.
39. Szabo, B. (2005). Rural tourism as alternative income source for rural areas along the Hortobagy. *Journal of Agricultural Economics*, 20(11): 174-184.

40. Statistical Center of Iran (2011). The population census results. Tehran: Statistical Center of Iran (Persian)
41. Torjman, Sh. (2000). The social dimension of sustainable development. Galedon Institute Social Policy.
42. Xing, Y., Liang, H. and Xu, D. (2013). Sustainable development evaluation of urban traffic system. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 96: 496-504.
43. Young, J. and Saghaei, M. (2004). The role of rural tourism in regional development with emphasis on rural management. *Journal of Geography and Development*, 2(16): 23-39. (Persian)
44. Zahedi, Sh. (2006). Sustainable tourism and ecotourism. Tehran: Allameh Tabatabaei University Publication. (Persian)
45. Zargham Boroujeni, H. (2012). Tourism planning, an integrated and sustainable development approach. Mahkameh Publication. (Persian)

Archive of SID